

2018

UNIVERZA NA PRIMORSKEM
FAKULTETA ZA MANAGEMENT

ZAKLJUČNA PROJEKTNA NALOGA

ZAKLJUČNA PROJEKTNA NALOGA

AMELA ESKIĆ

AMELA ESKIĆ

KOPER, 2018

UNIVERZA NA PRIMORSKEM
FAKULTETA ZA MANAGEMENT

Zaključna projektna naloga

MORALNI TEMELJI ISLAMSKEGA
EKONOMSKEGA SISTEMA

Amela Eskić

Koper, 2018

Mentor: viš. pred. mag. Andrej Marković

POVZETEK

Zaključna projektna naloga obravnava moralne temelje islamskega ekonomskega sistema. Predstavi idealen islamski ekonomski sistem, kakršen je v skladu s šeriatskim pravom, ki temelji predvsem na Koranu in Suni. V prvem delu je predstavljen pojem ekonomskega sistema ter značilnosti tradicionalnega, komandnega in tržnega ekonomskega sistema. V drugem delu je predstavljen islam kot glavni vir islamskega ekonomskega sistema, ki mu sledi predstavitev islamskega ekonomskega sistema.

Ključne besede: ekonomski sistem, islam, islamski ekonomski sistem, tržno gospodarski sistem, šeriatsko pravo, religija.

SUMMARY

The thesis deals with moral principles of islamic economic system. It presents the ideal islamic economic system, which should be in accordance with the Shariah law, which is based on the Qur'an and the Sunnah. In the first part it is presented the concept of economic system, the characteristics of traditional, command and market economic systems. In the second part is presented islam as the main source of the islamic economic system following the presentation of the islamic economic system.

Keywords: economic system, islam, islamic economic system, market economic system, shariah law, religion.

UDK: 28-423.78:33(043.2)

ZAHVALA

Zahvaljujem se mentorju viš. pred. mag. Andreju Markoviću za vso strokovno pomoč in mentorstvo pri nastajanju zaključne projektne naloge. Posebna zahvala gre družini in prijateljem za vso podporo, potrpežljivost in razumevanje skozi leta študija. Hvala tudi vsem ostalim, ki ste pripomogli k nastajanju diplomske naloge.

VSEBINA

1	Uvod	1
1.1	Opredelevitev problema in teoretičnih izhodišč	1
1.2	Namen in cilji diplomskega dela	2
1.3	Predvidene metode za doseganje ciljev	2
1.4	Predpostavke in omejitve diplomskega dela	2
2	Ekonomski sistem	3
2.1	Značilnosti ekonomskih sistemov	3
2.1.1	Tradicionalni ekonomski sistem	3
2.1.2	Komandni ekonomski sistem	4
2.1.3	Tržno gospodarstvo	4
3	Islam	8
3.1	Zgodovina islama	8
3.2	Verovanje ali iman	9
3.3	Pet stebrov islama	9
3.3.1	Šehadet	9
3.3.2	Molitev	9
3.3.3	Zakat	10
3.3.4	Post	10
3.3.5	Hadž	10
3.4	Koran in hadisi	11
4	Islamski ekonomski sistem	12
4.1	Šeriatsko pravo	12
4.1.1	Izvor šeriatskega prava	12
4.1.2	Fikh	12
4.1.3	Pravne šole v Islamu	13
4.2	Faze gospodarskega procesa v islamskem ekonomskem sistemu	14
4.2.1	Proizvodnja	14
4.2.2	Distribucija	14
4.2.3	Menjava	15
4.2.4	Potrošnja	15
4.3	Lastninska pravica	16
4.3.1	Zasebna lastnina	16
4.3.2	Javna lastnina	16
4.3.3	Državna lastnina	16
4.4	Islamsko bančništvo	17
4.5	Zakat ali verski davek	18
5	Sklep	19
	Literatura	21

Pravni viri	22
--------------------------	-----------

SLIKE

Slika 1: Graf ponudbe in povpraševanja	6
--	---

1 UVOD

Na začetku smo opredelili problem in predstavili teoretična izhodišča ter določili namen in cilje, metode, predpostavke in omejitve zaključne projektne naloge.

1.1 Opredelitev problema in teoretičnih izhodišč

Definicijo ekonomskih sistemov je težko določiti, saj so po svoji naravi večdimenzionalni. Ena izmed definicij pravi, da je »ekonomski sistem sestavljen iz niza institucij za odločanje in za izvajanje odločitev v zvezi s proizvodnjo, dohodkom in porabo na določenem geografskem območju.« (Lindbeck 1977, 214). Ekonomski sistemi se razlikujejo predvsem po strukturi in sposobnostih prilagajanja spremembam. Spreminjali so se skozi čas in se razlikujejo med seboj. Vsi ekonomski sistemi poskušajo odgovoriti na tri temeljna vprašanja: kaj, kako in za koga proizvajati. Zajemajo vse tiste ustanove, organizacije, zakone, tradicije, prepričanja, stališča, vrednote, ki neposredno ali posredno vplivajo na ekonomsko vedenje in rezultate (Gregory in Stuart 2013, 24).

V svetu sta najbolj razširjena in poznana tržno ekonomski sistem in komandni ekonomski sistem, medtem ko se o alternativnih ekonomskih sistemih, kot je islamski ekonomski sistem, ne govori veliko. Medtem ko je večina verstev in religij usmerjenih v duhovno življenje verujočih, je islam ena izmed religij, ki uravnava vsa področja življenja, vključno z gospodarstvom. V Koranu in hadisih so zapisana moralna, ekonomska, socialna in politična pravila, ki naj bi se jih držal vsak polnoleten musliman (Mirakhor in Askari 2017, 2).

Islamski ekonomski sistem temelji na Šeriatskem pravu, ki izvira iz Korana in Mohamedovih izročil. Gre za »ekonomski sistem, ki pomaga pri uresničevanju človeške blaginje z distribucijo omejenih virov, ki so v skladu z islamskimi načeli, ne da bi pri tem neupravičeno omejili svobodo posameznika ali ustvarili trajno makroekonomsko in ekološko neravnovesje.« (Chapra 1996, 33)

Potrebno je poudariti, da na svetu ne obstaja muslimanska država, ki bi popolnoma sledila tem načelom in vzpostavila islamski ekonomski sistem, ki se ga lahko rekonstruira iz Korana in Mohamedovih izročil. Predvsem gre za določene različice ali pa dele islamske ekonomije, vpete v mešani ekonomski sistem (Khan 1994).

Pri tej zaključni projektni nalogi ne bomo proučevali ekonomskih sistemov v muslimanskih državah tukaj in zdaj, temveč islamski ekonomski sistem, ki ga lahko rekonstruiramo na podlagi temeljnih knjig islamske religije, na Koranu in na Mohamedovih izročilih. V prvem delu na splošno predstavimo različne ekonomske sisteme, v nadaljevanju pa podrobneje obravnavamo tržni ekonomski sistem, saj je to globalno najbolj razširjen in uporabljen sistem. V zadnjem poglavju podrobneje predstavimo islam in islamski ekonomski sistem.

1.2 Namen in cilji diplomskega dela

Namen diplomske naloge je raziskati in predstaviti moralne temelje islamskega ekonomskega sistema, kot ga lahko rekonstruiramo iz temeljnih del islamske religije.

Cilji:

- Opredelitev pojma ekonomski sistem.
- Predstavitev treh vrst ekonomskih sistemov.
- Predstaviti islam, kot glavni vir islamskega ekonomskega sistema.
- Raziskati islamski ekonomski sistem, s poudarkom na fazah gospodarskega procesa, lastništva, bančništva in posebnosti verskega davka oz. zakata.

1.3 Predvidene metode za doseganje ciljev

Pri diplomski nalogi bomo uporabili metodo preučevanja teoretičnih virov, kjer bomo s pomočjo različnih teorij ter idej iz dostopne literature preučili stališča avtorjev o islamskem ekonomskem sistemu. Podatke bomo pridobili predvsem iz knjig, člankov, spletnih virov ter z udeležbo na predavanjih, ki obravnavajo to tematiko. Uporabili bomo:

- primerjalno metodo,
- metodo razlaganja in razumevanja besedil.

1.4 Predpostavke in omejitve diplomskega dela

Proučevali bomo moralne temelje islamskega ekonomskega sistema, kot ga lahko rekonstruiramo iz temeljnih del islamske religije in ne islamskih ekonomskih sistemov v muslimanskih državah tukaj in zdaj.

Zaradi nepoznavanja arabščine bomo uporabljali angleške in slovenske prevode literature. Obseg obravnavane literature bomo prilagodili stopnji zahtevnosti zaključne projektne naloge.

2 EKONOMSKI SISTEM

Vsaka družba se ukvarja z vprašanjem ekonomskega problema¹ ter ga poskuša reševati na svojevrsten način. Ekonomski sistem je sistem proizvodnje, razdelitve sredstev, distribucije izdelkov in storitev v družbi. Nanaša se na niz gospodarskih institucij v določenem gospodarstvu, ki imajo za glavni cilj reševanje ekonomskega problema. Temeljna značilnost kateregakoli gospodarstva je omejenost virov (zemlja, delo, kapital), ki so potrebni za proizvodnjo izdelkov. Zaradi tega mora vsak ekonomski sistem odgovoriti na vprašanja kaj proizvajati in v kakšnih količinah, kako se bodo dobrine proizvajale ter za koga bodo proizvedene (Glas 1992, 11).

V 20. stoletju sta se najbolj razširila tržni ekonomski sistem, ki temelji na privatni lastnini in komandni ekonomski sistem, ki temelji na družbeni oz. državni lastnini. Za lažje razumevanje islamskega ekonomskega sistema je potrebno razložiti osnove sodobnih ekonomskih sistemov.

Ekonomski sistemi se med seboj razlikujejo po (Glas 1992, 16):

- Produktivni tehniki: značilna je široka uporaba strojev, avtomatizacija v proizvodnji in delitev dela.
- Pravnih institucijah: določajo odnose v proizvodnji, še posebej glede lastnine, delovnih odnosov, organizacijske strukture podjetij, razdelitve dohodkov, premoženja in dedovanja.
- Temeljnih idejah: prevladujejo verska, moralna, filozofska prepričanja, ki vplivajo na ekonomsko organizacijo, obnašanje ljudi, enakopravnosti udeležencev, delitev dohodka ipd.

Način, kako družba odgovarja na vprašanja o gospodarski svobodi, ekonomski učinkovitosti, kapitalu, pravičnosti, gospodarski rasti, varnosti in trajnem razvoju, pripelje do oblikovanja vrednot družbe in ciljev ekonomskega sistema.

2.1 Značilnosti ekonomskih sistemov

V današnjem času se ekonomski sistemi delijo predvsem na tradicionalni ekonomski sistem, tržni ekonomski sistem, komandni ekonomski sistem in mešani ekonomski sistem. Pri tem je potrebno poudariti, da je pri tržno usmerjenem ekonomskem sistemu v praksi možno opaziti elemente komandne ekonomije in obratno (Orr 2011).

2.1.1 Tradicionalni ekonomski sistem

Tradicionalna ekonomija je ekonomija, kjer navade, tradicije in prepričanja družbe določajo temelje ekonomske organizacije za proizvodnjo dobrin in storitev. Ekonomski problem rešuje

¹ Ekonomski problem pomeni, da so »ekonomske dobrine redke, niso proste, in družba mora izbirati med dobrinami, ki jih lahko proizvede z razpoložljivimi viri.« (Samuelson in Nordhaus 2002, 15)

s kopiranjem odločitev prejšnjih generacij. Sektor ekonomskih aktivnosti sestavljajo agrikultura, lov in ribištvo. Proizvodnja poteka po bolj prvinskih metodah, ki so se uporabljale v preteklosti. Ljudje sledijo svojim običajem in proizvedejo toliko kolikor jim je dovolj, da poskrbijo zase. Naloge oz. odgovornosti za proizvodnjo so dodeljene posameznikom v plemenih na enak način, kot so bile dodeljene prednikom. Menjava poteka blago za blago oz. storitev, pri tem ne uporabljajo denarja kot sredstvo menjave. Družbeno organizacijo predstavljajo lokalne skupnosti. Kultura, vera in tradicija so glavne prioritete družbe, zavračajo tehnologijo, saj je v nasprotju s tradicionalnimi praksami njihovih prednikov. Sprememb je malo oz. se le-te vpeljujejo zelo počasi, saj ne dajejo prednost ekonomski dejavnosti, temveč veri in kulturi (Rosser, Rosser in Kirby 1999, 97–98).

Razširjenost: vasi v Afriki in Južni Ameriki, plemena v Kanadi, določeni deli Indije.

2.1.2 Komandni ekonomski sistem

Komandni sistem je ekonomski sistem, v katerem država ali vlada sprejema ekonomske odločitve in ima v lasti vse vire. »Vlada je tudi lastnica proizvodnih sredstev (zemlje in kapitala) ter ima v lasti podjetja v večini panog. Vlada jih nadzira in usmerja, je delodajalec večini delavcev, določa kako naj opravljajo svoje delo.« (Samuelson in Nordhaus 2002, 8).

V komandnem ekonomskem sistemu na ekonomska vprašanja o tem kaj, kako in za koga proizvajati odgovarja vlada oz. država. Najbolj znan primer takšnega sistema je bil v Sovjetski zvezi in drugih vzhodnih evropskih državah (Parkin 1990, 14).

Pri tem sistemu domnevajo, da trg ne deluje v najboljšem interesu ljudi, zato mora država posredovati in odločati za doseganje socialnih in gospodarskih ciljev. Cene določi država, vendar ne služijo kot sporočilo proizvajalcem blaga, da povečajo ali zmanjšajo proizvodnjo, tako kot v tržnem gospodarstvu. Namesto tega se cene uporabljajo predvsem kot instrument države pri prizadevanjih za uskladitev skupnega povpraševanja po potrošniških dobrinah z razpoložljivo ponudbo, kar omogoča prihodke državi. Država zadovoljuje potrebe potrošnikov tako, da ugotovi oz. predvideva katere dobrine potrebujejo in jih tudi proizvedejo. V komandnem ekonomskem sistemu ne obstajajo privatna lastnina, privatna podjetja in kapital. Ena izmed različic je centralno-planski sistem, kjer država lahko poseduje vso lastnino ali pa tudi ne. Pri tem obstajajo privatna podjetja in lastnina, vendar so odločitve o tem kaj proizvajati, koliko, kako in za koga v večini prepuščene državi (Orr 2011, 33–35).

Razširjenost: Severna Koreja, Kuba, Mjanmar, Iran, Turkmenistan idr.

2.1.3 Tržno gospodarstvo

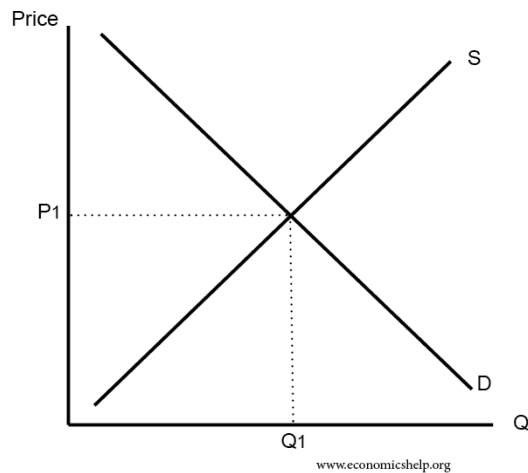
V 15. stoletju se je pospešil razkroj tradicionalnega družbenega reda, kateremu je vladala Božja

ustanova in je bil Bog središče družbe. Postopoma je središče sveta postal posameznik in pričelo se je oblikovanje družbe na podlagi individuuma in človeške narave. Miselnost družbe se je spremenila od mišljenja, da je človek ustvarjen po podobi Boga do miselnosti, ki velja še danes. Po Adamu Smithu človeka motivira njegov lastni interes, kar pomeni, da človek pri svojem delovanju išče osebno korist. Začelo se je razvijati tržno gospodarstvo kot zavrnitev družbenega reda, ki se je opiral na Božji zakon. Teorijo tržnega gospodarstva so razvili klasični ekonomisti, kot so Adam Smith, David Ricardo in Jean-Baptiste Say v poznem 19. in v začetku 20. stoletja. Zagovorniki klasičnega liberalizma in prostega trga so menili, da protekcijem in vladna intervencija večinoma povzročata gospodarsko neučinkovitost, ki je dejansko poslabšala stanje ljudi. Tako se je ustanovil nov ekonomski sistem, kjer se ekonomske odločitve in cene določajo glede na interakcijo med posamezniki in podjetji. Nevidna roka mehanizma usklajuje ponudbo in povpraševanje na način, ki je v najboljšem interesu družbe. Značilna je privatna lastnina, kar pomeni, da udeleženci prosto razpolagajo s svojimi viri v skladu s svojimi interesi. Trgi najbolje opravljajo svojo vlogo v pogojih svobodne konkurence, tj. v odsotnosti pravnih ali drugih ovir pri vstopu in izstopu na različne trge. Svobodna konkurenca je osnova tistega, kar je Smith imenoval sistem naravne svobode in najbolje uresničuje načela »enakosti, svobode in pravice«. Konkurenčni trg je tisti, v katerem veliko število proizvajalcev tekmuje med seboj, da bi zadovoljili želje in potrebe velikega števila potrošnikov. Naloga vlade v tržnem gospodarstvu je pogosto opisana kot nošenje odgovornosti za mir, pravičnost in sprejemljive davke in nevmešavanje na trgu (Rossanvallon 1998, 17).

Ponudba in povpraševanje

Ponudba in povpraševanje sta ena izmed najbolj temeljnih konceptov ekonomije in hrbtenica tržnega gospodarstva. Na vprašanje ekonomskega problema odgovarja sistem trgov in cen. S ponudbo in povpraševanjem se na trgih oblikujejo cene in količine dobrin. Povpraševanje se nanaša na količino izdelkov in storitev, ki si jih kupci želijo. Zahtevana količina je količina izdelkov, ki so jo ljudje pripravljeni kupiti po določeni ceni. Razmerje med zahtevano ceno in količino je poznano kot razmerje med ponudbo in povpraševanjem. Ponudba predstavlja količino dobrin, ki so jo ponudniki pripravljeni prodati ob določeni ceni (Mallard in Glaister 2008, 60).

Spodnji graf prikazuje tržno ravnovesje pri takšni ceni, da je količina ponudbe enaka količini povpraševanja.

Slika 1: Graf ponudbe in povpraševanja

Vir: Pettinger 2017.

Lastninska pravica

Med ključnimi značilnostmi tržnega gospodarstva je lastninska pravica, tj. »pravica imeti stvar v posesti, jo uporabljati in uživati na najboljši način ter z njo razpolagati.« (Stvarnopravni zakonik, Ur. l. RS, št. 87/2002SPZ, 37. člen).

Svoboda pri izmenjavi omogoča posameznikom, da opravijo menjavo, kjer sta obe strani zadovoljni. Zasebna lastnina zagotavlja spodbudo posameznikom, da ekonomično uporabljajo vire, saj uporabnik nosi posledice svojih dejanj. Ko zasebna lastnina preide v proces menjave, se razvije sistem cen. Vsaka tržna cena v tržni družbi izhaja iz prenosa zasebne lastnine. Vsak prenos dobrine je med prodajalcem, ki ima v lasti dobrino in kupcem, ki povprašuje za nakup določene dobrine (Parkin 1990, 62).

Vloga države

Država je s tržnim gospodarskim sistemom izgubila velik del svoje vloge in suverenosti, ki jo je uživala pred tem. Ekonomska globalizacija in globalna konkurenca sta prispevali k izgubljanju državnega nadzora nad davčno politiko in trgov. Kljub temu je država pomemben dejavnik v gospodarstvu, ki poskuša povečati konkurenčnost gospodarstva tako, da zagotavlja fleksibilno delovno silo, promovira vseživljenjsko učenje ter prilagaja izobraževalne sisteme potrebam gospodarstva. Zaradi vse večje globalizacije in odprtosti mednarodnih trgov, država skuša privabiti tuji kapital v domača podjetja in s tem podpreti inovacije, promovirati podjetništvo in vlagati v raziskave in v razvoj domačih podjetij (Bembič 2012, 96).

Kapitalizem

Za uveljavljanje kapitalizma je značilna privatna lastnina in tržni način gospodarjenja, kjer je

poudarek na delitvi dela, proizvodni specializaciji, ki povečuje produktivnost dela. V kapitalizmu so ljudje obravnavani kot samozadostni posamezniki in ne kot družbena bitja, ki tvorijo večjo skupnost, prevladuje t. i. individualizem. Pomembna sestavina kapitalizma je akumulacija kapitala, kar pomeni vlaganje denarja v podjetje oz. v ponoven proces proizvodnje z namenom povečati začetno denarno vrednost. Industrijska revolucija je omogočila izkoriščanje prednosti sodobne tehnologije, kar je prispevalo k produktivnejšem delovanju organizacij. Razvoj kapitalizma so omogočile predvsem tržne finančne institucije kot so banke in javne finančne institucije, ki so omogočile kapital za velike infrastrukturne projekte (Glas 1992, 14).

3 ISLAM

Islam je monoteistična religija, ki je nastala na Bližnjem vzhodu in je danes druga največja religija na svetu po številu vernikov. Islam je arabska beseda in pomeni podrediti se, torej gre za celostno podreditev Bogu, ki naj bi se po izročilu razodel Mohamedu preko angela Gabrijele. Pripadniki se imenujejo muslimani in naj bi živeli v celoti podrejeni Bogu ter v skladu s Koranom in Mohamedovimi izročili (Nasr 2007).

3.1 Zgodovina islama

Začetke islama sledimo v 7. Stoletju, ko naj bi se Mohamedu v njegovem 40. letu razodel Bog prek angela Gabrijele. Mohamed naj bi se rodil leta 570 v Meki,² očetu Abdulahu in materi Amini. Pripadali so klanu Banu Hašim, plemena Kurajš. Oče naj bi umrl ob njegovem rojstvu, mati pa, ko je bil Mohamed star 6 let. Po smrti starega očeta naj bi zanj skrbel stric Abu Talib. Po izročilu je bil Mohamed sprva pastir, kasneje se je začel ukvarjati s trgovino. Kmalu se je poročil s Hatidžo, uspešno in premožno trgovko, ki je bila navdušena nad njegovim delom. Z njo je imel štiri hčere in dva sinova. V Meki naj bi v tistem času prevladovalo verovanje v več bogov, v kar Mohamed ni veroval, zato je začel čas preživljati v samoti na planini Hiri. Na tej planini naj bi se mu razodel Bog preko angela Gabrijele (El-Mubarekfuri 1998).

»Beri v imenu svojega Gospodarja, ki ustvarja. Ki ustvarja človeka iz strdka krvi. Beri, kajti velikodušen je tvoj Gospodar, ki človeka uči uporabljati pero, ki ga uči tega, česar ne ve.« (Koran, 96: 1–5)

Kasneje naj bi Mohamed začel prejemati več objav, ki danes tvorijo Koran. Glavno Božje sporočilo, da ni drugega Boga razen Alaha³ je po izročilu začel širiti v Meki. Med prvimi privrženci je bila njegova žena Hatidža, družina ter prijatelji. Njegovemu sporočilu so začeli nasprotovati predvsem vplivni in premožni ljudje. Zaradi varnosti se je Mohamed s privrženci preselil v Medino. Ta dogodek je imenovan hidžra. Z njim muslimani začnejo svoje koledarsko leto. V Medini naj bi ustanovil versko, socialno, politično in vojaško skupnost, kjer so si uredili življenje na podlagi božjih izročil. Z judi, ki so tedaj tvorili močno skupnost v Medini »je Mohamed podpisal sporazum, ki jim je omogočal popolno versko in ekonomsko svobodo.« (El-Mubarekfuri 1998, 167)

Leta 628 sta pleme Kurajš in muslimanska skupnost Medine podpisali premirje, tako se je Mohamed vrnil nazaj v Meko. Po njegovi smrti so vodstvo prevzeli različni kalifi (nasledniki) in začeli širitev islama vse od arabskega polotoka do severne Afrike (El Mubarekfuri 1998).

² Sveto mesto za muslimane, v katerem vsako leto opravijo hadž tj. romanje v Meko.

³ »Beseda Alah je ime za Boga, ki jo uporabljajo arabsko govoreči, muslimanski in krščanski Arabci.« (Ibrahim in Abu-Harb 1997, 47)

3.2 Verovanje ali iman

Iman je arabska beseda za verovanje. Iman je sestavljen iz šestih delov, in sicer: verovanje v Alaha, njegove anjele, njegove knjige, njegove preroke, sodni dan in odredba dobrega in zlega. Pomeni čvrsto verovanje, ki se nahaja v srcu, ki ni pomešano z dvomom in se odraža na človeku. Kdor s srcem sprejme oz. resnično verjame v sestavne dele imana, je musliman (Jasin 1998).

3.3 Pet stebrov islama

Po Mohamedovih izročilih islam sloni na petih stebrih, le-ti so temeljni principi oz. temelji islamskega verovanja. Vsi razen prvega so tako osebno kot skupno udejanjanje čaščenja. Brez njih islam kot religiozni, socialni, politični in ekonomski sistem ne more obstajati. Celotna obredna struktura islama temelji na izpovedovanju vere ali šehadeta, kanoničnih molitvah, postenju, plačevanju verskega davka ali zekata in opravljanju hadža (Nasr 2007).

3.3.1 Šehadet

Prvi steber islama je šehadet oz. izpoved vere. Pomeni pričanje tistega, kar je v Koranu predstavljeno kot prvotno dejstvo. Sestavljena je iz dveh pričanj. Prva potrjuje edinstvo Boga, izkazuje univerzalno in prvotno stanje vere v katerem naj bi bil vsak otrok rojen ter odvisnost vseh stvari od Boga. Drugo pričanje potrjuje poslanstvo in sporočilo Mohameda. Šehadet se glasi: Pričam, da ni drugega boga vrednega oboževanja razen Boga (Alaha) in da je Mohamed Božji suženj in poslanec. Kdor resnično s svojim srcem verjame v šehadet in ga tudi izgovori pred dvema pričama, postane musliman (Sells 1999, 151).

3.3.2 Molitev

Drugi steber islama je opravljanje dnevnih molitev oz. salatov, ki jih mora redno opravljati vsak polnoleten musliman. Muslimani molijo petkrat na dan ob določenem času. Pri molitvi so obrnjeni proti Kabi⁴ v Meki. Molijo v zgodnjem jutranjem času med zoro in sončnim vzhodom, opoldne, popoldne, ob sončnem zatonu in ponoči pred polnočjo. Pred vsako molitvijo je potrebno obredno čiščenje, ki je lahko delno čiščenje imenovano vudu ali pa čiščenje celotnega telesa imenovano gusl. Vudu v arabščini pomeni očistiti se in vključuje čiščenje obraza, ust, nosu, dlani, rok, del glave ter stopal.

Obredna molitev je kombinacija recitacije Korana in molitve skozi formalizirano gibanje. Med recitacijo verniki tvorijo različne gibe, od tega da stojijo, se priklanjajo, klečijo, do ležanja z obrazom proti tlom. Takšno ponavljajoče gibanje imenujejo rekat. Pet molitev vsebuje različno

⁴ Je stavba kvadratne oblike, pokrita s črno, svileno in bombažno tančico. Nahaja se v Meki, Savdski Arabiji in predstavlja smer proti kateri se morajo muslimani moliti (McCrudden 2008, 18).

število rekotov oz. krogov gibanj skozi molitev (Nasr 2007).

3.3.3 Zakat

Zakat⁵ je obvezen davek na premoženje, ki se plačuje letno na presežek premoženja in naj bi ga plačevali vsi polnoletni muslimani za dobrobit revnih. Višina davka se razlikuje glede na vrsto premoženja, ki presega minimalno vrednost imenovano nisab. Minimalna vrednost denarja, vrednostnih papirjev, zlata in srebra znaša 2.5 % celotnega premoženja. Beseda zakat izhaja iz arabske besede in pomeni postati očiščen oz. povečati. S tem naj bi se muslimani očistili pohlepa ter navezanosti na materialne stvari. Verjamejo, da se bo premoženje dajalca davka povečalo na tem in na onem svetu. Takšen način obdavčitve naj bi koristil revnim in celotni skupnosti (El-Kattan 1998, 222).

3.3.4 Post

Četrti steber je post v mesecu ramadanu⁶. Post je prepoznan v Koranu kot univerzalna oblika čaščenja, predpisana tudi v verovanjih, ki so predhodila nastanku islama. V Koranu je zapisano: »O verniki, predpisan vam je post, kot je bil predpisan tistim pred vami, da bi se bali Boga.« (Koran, 2: 183)

Post je vzdržnost od vsega kar ga kvari (npr. jed, pijača, kajenje, spolni odnos ipd.), v časovnem intervalu od prvega svita do sončnega zahoda. Je stroga predpisana obveznost, ki jo nalaga Koran. Post je tudi potrjen s konsenzom islamske skupnosti. Vsi muslimanski učenjaki in vsi muslimani se strinjajo, da je to eden izmed stebrov islama. Post je sestavljen iz dveh delov; to sta:

- vzdržnost (imsak) od tistega kar kvari post od pojave zore do zahoda sonca,
- odločitev (nijjet); kar pomeni, da se v srcu odločimo da bomo postili, saj se v islamu dela vrednotijo glede na namen.

Post je obvezen za vsakega polnoletnega in duševno uravnovešenega muslimana. Iz obveze posta so izvzete neuravnovešene osebe, otroci, potniki, nezdravi ljudje ter ženske v menstrualnem ciklusu (El Kattan 1998, 211).

3.3.5 Hadž

Hadž je peti steber islama, zapovedan tistim muslimanom, ki imajo predvsem finančno možnost in sposobnost, da ga opravijo. Hadž v Šeriatu⁷ pomeni imeti cilj obiskati Kabo oz. Božjo hišo

⁵ Več o zakatu navajamo v 4. poglavju, saj ima pomembno vlogo v islamskem ekonomskem sistemu.

⁶ »Muslimanski sveti mesec, v katerem je postenje obvezno.« (Qureshi 2016, 180)

⁷ »Dobesedno pomeni pot k vodi, sicer pa je to izraz za islamsko zakonodajo. Ta določa muslimanu pravičen način življenja.« (Qureshi 2016, 181)

v Meki, zaradi opravljanja določenih obredov, ali obiskati določena mesta (Kabo, Arefat in drugo) v določenem času (v mesecih hadža), v času islamskega lunarnega koledarja dhu'l-hijjah. Muslimani verjamejo, da jim Bog oprostí grehe, če pravilno in iskreno opravijo romanje v Meko. (El Kattan 1998, 229).

Tri dolžnosti, ki jih morajo izpolniti verniki, da opravijo hadž (El-Kattan 1998, 239):

- obisk gore Arafat, ki je pomembna, saj naj bi imel tu prerok Mohamed svojo zadnjo pridigo. Muslimani morajo ostati na gori celo popoldne, kjer molijo in slavijo Boga;
- mesto Mina; po Arafatu se verniki napotijo do Mine, kjer mečejo kamenje v tri stebre, ki predstavljajo hudiča;
- po kamenjanju sledi še drugo kroženje (tavaf) okoli Kabe.

3.4 Koran in hadisi

Koran je glavna knjiga muslimanov. Napisana je v arabščini, ki se bere od desne proti levi. Koran je sestavljen iz 114 sur (poglavij) in 6236 aj (verzov), ki so razdeljena na mekanska in medinska poglavja, kar pomeni, da so nekatera poglavja bila razodeta tekom Mohamedovega življenja v Meki, nekatera pa po selitvi v Medino. Vsaka sura ima določeno število verzov. Vsebuje zgodbe o prerokih, navodila za življenje, ki zadevajo verska, socialna, ekonomska in politična vprašanja. Koran potrjuje vsa prejšnja razodetja, kot sta Tora in Biblija ter jih dopolnjuje s svojimi vodili (Šterbenc 2005, 38–47).

Hadisi so poslančeva izročila in njegova praksa. Vključuje vse, kar se pripisuje poslancu, da je rekel, naredil, potrdil in s čimer je opisan. Medtem ko je Koran sprejet in potrjen s strani vseh muslimanov, se pri hadisih razlikujejo glede na verodostojnost. Poslančeva izročila so prenašali njegovi prijatelji in družabniki iz roda v rod. Nekateri hadisi so verodostojni (sahih), nekateri pa daif (šibki).⁸ Najbolj znane hadiske zbirke so zbirke Sahih al Buharija in Sahih Muslima, ki so prepoznane s strani večine muslimanov (Šterbenc 2005, 47–48).

⁸ Zaradi pojavljanja poneverb hadisov, so začeli preverjati verige njihovih prenašalcev vse do preroka. Tako so hadise začeli deliti na verodostojne, dobre, šibke in nezanesljive (Šterbenc 2005, 48).

4 ISLAMSKI EKONOMSKI SISTEM

Islamski ekonomski sistem je struktura, predpisana s Koranom in prakso preroka Mohameda. Vsi temeljni sistema, aktivnosti in pravila izhajajo iz šeriatskega prava, ki izhaja iz Korana in Mohamedove prakse. Tako kot ostali ekonomski sistemi, tudi islamski obravnava in rešuje ekonomske probleme. Islam obravnava vse ljudi kot otroke Adama, ki so si med seboj enakovredni. Predstavlja enake možnosti za vse ter nasprotuje nastajanju monopolov. Predvideva družbo, kjer bo vsak samozadosten in bodo vsi narodi živeli ugodno življenje. »Islam spodbuja svetovno tržno gospodarstvo, vendar z določeno stopnjo državne intervencije, ki bi preprečila koncentracijo gospodarske moči.« (Khan 1994, 4)

4.1 Šeriatsko pravo

Šarija je arabska beseda za islamsko pravo, poznano tudi kot Alahov zakon. Islam ne deli versko in sekularno življenje, tj. ne pokriva samo verskih ritualov, temveč tudi področja vsakdanjega življenja, politike, ekonomije, bančništva, podjetništva ter socialnih vprašanj. Muslimani verujejo, da upoštevanje Šarije pomeni upoštevanje in spoštovanje Božje volje, ki jim narekuje način življenja, da bi si s tem prislužili zadovoljstvo v tem in v posmrtnem življenju (Nasr 2007).

4.1.1 Izvor šeriatskega prava

- Koran; glavna knjiga muslimanov,
- Suna (poslančeva praksa; vsebuje vse Mohamedove izjave, dejanja in tihe odobritve, ki so zbrani v hadisih),
- Idžma; konsenz oz. mišljenje islamskih pravnikov glede določene teme,
- Kijas; analogno sklepanje oz. obrazložitev, pri katerem so primerjani izsledki hadisov s tistimi v Koranu, da bi lahko uporabili znano odredbo za novo okoliščino in ustvarili novo odredbo (Qureshi 2016, 178–179).

4.1.2 Fikh

Fikh⁹ je znanstvena študija, ki proučuje islamsko zakonodajo, ki izhaja iz Korana. Z drugimi besedami gre za človeško interpretacijo in razumevanje Šarije. Fikh razpravlja vse o tem kar je povezano z vsemi vidiki človeškega življenja. Vse, kar se danes preučuje, vključno z osnovnimi zakoni, mestnim upravljanjem, družinskimi odnosi, posameznimi dejanji, politiko ipd. najdemo v različnih delih fikha.

⁹ Tolmačenje Korana in Sune s strani islamskih pravnikov, ki izdajajo fetve oz. pravila, po katerih se morajo muslimani ravnati. Zgodovina fikha je razdeljena na osem obdobj, skozi katera se je izoblikovala islamska zakonodaja (El-Gamal 2006, 30).

Islamski učenjaki so razdelili fikh na šest delov, in sicer na (El Kattan 1998):

Obredoslovje, pri čemer ta del regulira vezo med človekom in njegovim stvariteljem ter človekovo izkazovanje ponižnosti Bogu. Pri tem delu spada vseh pet temeljev islama.

Medosebni odnosi ljudi, ta del ureja odnose med ljudmi v vsakodnevnem življenju, v kar spada trgovina, obdarovanje, oporoča, najemanje, združenja in odnosi z nepremičninami.

Pravo o zakonu, ki regulira odnos med možem in ženo tekom življenja in po smrti, vsebuje vse elemente od poroke, ločitve, dedovanja, ustanavljanje družine, vzgoje potomcev in druge pravice ter dolžnosti zakoncev.

Kazensko pravo, ki regulira meje prestopkov in prekrškov ter odreja njihovo stopnjo, predpisuje kazni, korektivne ukrepe in odreja odkupe za določene prestopke.

Tožilstvo, vsebuje vse predpise, ki se nanašajo na vložitev obtožnice, sodnega postopka, kamor spada tudi določanje lastnosti sodnika, vodenje postopka, prisege, prič in drugih poslov, ki se dotikajo sodstva.

Vojni zakon, ki ureja odnose med muslimanskimi in nemuslimanskimi državami, vrste medsebojnih sporazumov, razglasitve vojne in miru, predpise o borbi idr.

4.1.3 Pravne šole v Islamu

V islamu obstajajo štiri pravne šole oz. mezhebi.¹⁰ Vse štiri šole so priznane med islamskimi učenjaki in so utemeljeni na islamskih principih in virih. Uporabljajo znanstveno metodologijo dokazovanja in črpajo dokaze iz Korana in Sune kot dva glavna izvora Šeriata. Razlogi, ki so pripeljali do razlik med šolami so bolj objektivne narave. So rezultat lingvističnih razlik in nasprotovanj okoli hadisov in pravne metodologije (El Kattan 1998, 175).

Klasične sunitske pravne šole v islamu:

Hanefitska pravna šola: ime je dobila po imamu Abu-Hanifi. Razširjena je v Bosni in Hercegovini, Turčiji, Afganistanu, Pakistanu in pri bivših ruskih republikah.

Malikitska pravna šola: ime je dobila po imamu Maliku, kateri je zbral poznano zbirko hadisov Muvetta. Razširjena je v afriških državah.

Šafitska pravna šola: ime je dobila po imamu Šafiji. Razširjena je v arabskem svetu.

¹⁰ Poleg navedenih pravnih šol v islamu obstajajo tudi šiitske pravne šole kot so Akbari, Usuli in Šejki. »Šiizem je ena izmed vej islama, za katero poteka nasledstvo v islamu po Mohamedovi krvni liniji, ne pa z izvolitvijo. Šiiti predstavljajo med 10 in 15 odstotkov vseh muslimanov.« (Qureshi 2016, 181)

Hanbalitska pravna šola: ime je dobila po imamu Ahmedu ibn Hanbelu, kateri je zbral poznano zbirko hadisov Musned. Razširjena je v Savdski Arabiji in drugih arabskih državah (El Kattan 1998, 174).

4.2 Faze gospodarskega procesa v islamskem ekonomskem sistemu

Predstavili smo kako naj bi potekal gospodarski proces v islamskem ekonomskem sistemu v skladu s šeriatskim pravom. Sestavljen je iz štirih faz, pri katerih se morajo upoštevati islamska pravila.

4.2.1 *Proizvodnja*

Proizvodnja je proces dejavnosti proizvodjanja izdelkov. Surovine in proizvedene dobrine morajo biti v skladu z islamskimi pravili. Produktivni vložki (dejavniki proizvodnje) so sredstva, ki se uporabljajo za proizvodnjo blaga in storitev. V osnovi se dejavniki ne razlikujejo od tistih v tržnem sistemu, poudarek je le na prepovedi obresti pri poslovanju.¹¹

Islam postavlja določena načela proizvodnje v skladu z verskimi pravili. Prepovedana je proizvodnja izdelkov, poseben poudarek je na živilih.

Prepovedana je proizvodnja naslednjih izdelkov – svinjsko meso, alkohol, meso že prej umrlih živali, živali, ki niso zaklane v imenu Alaha temveč v imenu nekoga drugega, kri in opojne droge.

Dokaz za prepoved omenjenih izdelkov se nahaja v suri Al-Bakara.

»On vam je prepovedal le mrhovino, kri, svinjino in to, kar je posvečeno nekomu drugemu kot Alahu. Toda, kdor je prisiljen pojesti ne da bi se namenoma prekršil in samo toliko, kot je nujno, potem ga ne bremeni greh.« (Koran, 2: 173)

Cilji podjetja, ki so predvsem proizvodno naravnana, so: primerno zadovoljevanje potreb posameznika, zadovoljiti potrebe družin, zagotoviti oz. nuditi dobrine prihodnji generaciji, zadovoljiti potrebe potomcev in pripraviti dobavo za pomoč drugim (Subandi 2011).

4.2.2 *Distribucija*

V postopku distribucije je obvezno slediti islamskemu zakonu in smernicam iz Korana in Sune. Z islamskega vidika obstajata dve skupini ljudi, ki imata pravico do razdelitve dohodkov.

1. Tisti, ki imajo primarno pravico so vsi tisti, ki imajo pravico do razdelitve dohodkov

¹¹ Več o prepovedi obresti navajamo v 4. poglavju.

neposredno zaradi udeležbe v procesu proizvodnje. Z drugimi besedami so to dejavniki proizvodnje, ki so sodelovali v procesu ustvarjanja bogastva. Dejavniki proizvodnje niso natančno določeni ali tehnično opredeljeni. Bogastvo, ki je proizvedeno s kombinacijo treh proizvodnih dejavnikov je razdeljeno tako, da bi določen delež dobil lastnik kapitala v obliki dobička, drugi delež gre lastniku zemlje v obliki najemnine, tretji delež pa delavcu v obliki plače. Presežek premoženja, ki ostane po razdelitvi se lahko ponovno vloži v poslovanje.

2. Tisti, ki imajo sekundarno pravico so tisti, ki niso neposredno sodelovali v proizvodnem procesu, vendar so jim proizvajalci dali pravico, da bi skupaj soustvarjali bogastvo. (Usmani in Zubairi 2002).

4.2.3 Menjava

V večini ima islamski ekonomski sistem podobne značilnosti menjave kot tržni sistem. Prepovedana je le menjava izdelkov, ki so prepovedani v islamu. Islam dovoljuje trg potrošnih dobrin kot institucijo menjave. Trgovina je bila opisana kot priljubljena dejavnost že v času preroka Mohameda, ki je bil prav tako trgovec. Številni verzi iz Korana in številna izročila preroka dokazujejo izjemen pomen trgovine in menjave v islamu. V naslednjem hadisu lahko razberemo spodbujanje menjave in trgovine. Mohamed je dejal: »Iskren in pravičen trgovec bo nagrajen na Sodnem dnevu skupaj s preroki, vernimi dušami, mučeniki in pobožnimi ljudmi.« (Al-Tirmidhi in Al-Tirmidhi 1975)

Literatura o islamskem pravnem sistemu nudi zelo izdelan kodeks pravil in predpisov za delovanje menjave in trgovine. Ta pravila zagotavljajo popolnoma svobodni trg, razen v primeru, če prosti trg povzroči napačno dodeljevanje sredstev z vidika ciljev islamskega pravnega sistema (Zaman 1970, 8–12).

4.2.4 Potrošnja

Tako kot za ostala področja, ima islam poseben pristop k potrošnji. Islam je pri potrošnji postavil sistem z jasnimi moralnimi pravili v skladu s svojim sporočilom in posebnim načinom ravnanja z izdelki in storitvami, ki so na voljo. Vse dejavnosti, vključno z izdelki in storitvami, so razdeljene v dve kategoriji, in sicer na halal (dovoljene) in haram (prepovedane) dejavnosti. Pod primere prepovedanih proizvodov smo že zgoraj omenili določena živila, poleg teh so prepovedane igre na srečo, potratna zabava, vino, pretirano zapravljanje itd. V islamu je zapovedano, da bo človek odgovarjal Bogu na Sodnem dnevu o tem, kako je porabil svoje bogastvo. V ta namen so se razvila določena pravila o umerjeni porabi denarja za nakup izdelkov in storitev. Namesto, da bi potratno zapravljali, bi morali ogromne vsote denarja porabiti za dobrobit človeške družbe ter poskrbeti za revnejše sloje družbe (Al-Balagh Foundation 1995).

V Koranu obstaja veliko verzov, ki pripovedujejo o prepovedi pretiravanja v potrošnji. Izmed mnogih prilagamo dva najbolj pogosto omenjena.

»O Adamovi sinovi, lepo se oblecite ko želite opraviti molitev. In jejte, pijte, vendar ne pretiravajte; On ne mara tistih, ki pretiravajo.« (Koran, 7: 31)

»Tisti ki, ko delijo, ne zapravljajo in ne skoparijo, temveč se pri deljenju držijo sredine.« (Koran, 25: 67)

4.3 Lastninska pravica

Islam postavlja temelj vsem svojim sistemov, od političnih, gospodarskih, socialnih na enem temeljnem načelu – končna suverenost in lastništvo pripadata le Bogu. Omenjeno je v Koranu, da je Alah ustvaril vse bogastvo, ki je na voljo na zemlji in v nebesih, zato je pravi lastnik tega sveta z vsemi sredstvi, bogastvom in dejavniki proizvodnje. V Koranu je Alah rekel: »Alahu pripada vse, kar je v nebesih in vse, kar je na zemlji.« (Koran 2: 284)

4.3.1 Zasebna lastnina

Islam prizna pravico absolutne lastnine samo Bogu, kar pomeni, da je človek le skrbnik imetja. Človeku je zagotovljena pravica, da koristi vire na zemlji za svojo korist in za namen, katerega mora izpolniti. Pri upravljanju z zaslužkom mora pri tem upoštevati moralne zakonitosti. Islamski koncept lastništva torej omejuje človekovo svobodo pri uporabi zemeljskih virov, pri čemer mora upoštevati verska pravila (Khan 1994).

4.3.2 Javna lastnina

Islamski pogled na skupno lastništvo je izraženo v Koranu, kjer je navedeno, da je vse, kar obstaja na svetu ustvaril Alah za koristi človeštva. Gore, reke, vode in ostale dobrine so last vseh ljudi, do katerih ima vsak pravico dostopati in si deliti. Islamski zakon prepoveduje, da si posameznik ali majhna skupina prisvoji vire in jih nadzoruje. Prerok Mohamed je rekel, da si ljudje delijo tri stvari: ogenj, vodo in travo. Vsi muslimanski učenjaki so sprejeli to izjavo, kot potrditev tega, da vsi naravni viri pripadajo vsem ljudem tj. da jih uvrščamo pod skupno lastnino (Muhammad 1995)

4.3.3 Državna lastnina

Državna lastnina je tista, pri kateri imajo muslimani pravico do njene uporabe, vendar je njeno upravljanje prepuščeno kalifi¹², ki ima pooblastilo za razpolaganje z državnim lastništvom. Pod

¹² »Naslednik ali namestnik Mohameda«. (Qureshi 2016, 179)

državno lastništvo spadajo zemljiški davek, džizija¹³, nekateri naravni viri, nenaseljena področja vključno z neobdelanimi zemljišči. Čeprav država upravlja tako z javno kot državno lastnino, je med njima določena razlika. Država nima pravice dodeliti javne lastnine posamezniku ali skupini, temveč mora zagotoviti vsem enak dostop uporabe. Medtem, ko ima pri državni lastnini država pravico le-to dodeliti posamezniku ali skupini. Vsi imajo torej pravico do uporabe vode, pašnikov, mestnih parkov ipd. in pri tem država ne sme izključevati drugih ljudi. Medtem, ko se npr. prihodki pobrani od zemljiškega davka lahko namenijo za reševanje samo kmetijskih zadev (Nabhani 2000, 17).

4.4 Islamsko bančništvo

Najbolj značilna lastnost bančništva v islamu je prepovedano poslovanje z obrestmi. Obstaja več verzov v Koranu in Mohamedovih izročilih, ki strogo prepovedujejo poslovanje z obrestmi in to dejanje smatrajo kot enega izmed največjih grehov. V Koranu je zapisano: »O, vi, ki verujete! Ne jemljite mnogokratno podvojenih obresti! Bojte se Boga, pa se vam bo dobro godilo.« (Koran, 3: 130)

Ob tem se lahko vprašamo, kako je možno, da banka posluje brez obresti, če je to eden izmed njenih glavnih prihodkov. V islamu bančništvo temelji na konceptu delitve dobička in izgube, kar pomeni, da bodo morali biti tisti, ki si želijo zaslužiti na podlagi svojih prihrankov na banki, pripravljene prevzeti določeno tveganje. Tveganje je ena izmed najpomembnejših sestavin pri naložbah. V islamskem bančništvu si tisti, ki financirajo naložbe delijo tveganje s tistimi, ki izvajajo dejanske naložbene dejavnosti oz. banke. Islamske banke delujejo kot zastopnice z zbiranjem denarja v imenu svojih strank, ki ga investirajo v projekte, ki so skladni s šeriatskim zakonom in s svojimi strankami delijo dobičke ali izgube. Kot primer bi lahko vzeli podjetje, ki najame posojilo pri banki, ki ga kasneje vrne brez zaračuna obresti, vendar da banki določen delež v svojem dobičku. Potrebno je poudariti, da je prepovedano vlaganje denarja v orožarsko industrijo, proizvodnjo alkohola in tobaka, igralništvo, prostitucijo in druge dejavnosti, ki so prepovedane v islamskem zakonu.

V islamskem bančništvu obstajajo številni posli, ki zadovoljujejo potrebe in zahteve potrošnikov. Nekateri med njimi so *mudarbah* oz. delitev dobička, kjer ena stranka zagotavlja finance, druga pa nudi strokovno znanje, nato poznamo *musharaka*, ki je skupno podjetje, v katerem si partnerji delijo dobičke in izgube podjetja. Financerju projekta se omogoča, da doseže donos v obliki dobička zasluženega po vnaprej določenem razmerju. Financer bo tudi deležen pri morebitnih izgubah, če se pojavijo. Nato obstaja še *murabaha*, kjer posrednik kupi nepremičnino in ohrani lastništvo nad nepremičnino, dokler stranka ne plača posojila v celoti, tudi pri tem poslu gre za brezobrestno poslovanje, nato *ijarah*, kjer gre za pogodbo med

¹³ Odkupni davek, ki so ga morali muslimanom plačevati judje, kristjani in drugi. Na osnovi tega davka so bili zavarovani pred agresijo drugih in imeli v državi drugorazredni položaj (Qureshi 2016, 178).

najemodajalcem in najemnikom, ki skleneta najemno pogodbo o uporabi sredstva za določeno obdobje v zameno za plačilo (Marifa Academy 2014).

4.5 Zakat ali verski davek

Beseda zakat izhaja iz arabščine in pomeni čistost oz. čiščenje, pri čemer gre za verski davek oz. delitev določenega zneska denarja od osebnega premoženja. Takšen zakon pomaga plačniku pri čiščenju svojega bogastva in ga v očeh Boga upravičijo. Vrednost zbranega davka hranijo v javni zakladnici. Cilj zakata je zagotoviti finančno pomoč in podporo določenim kategorijam ljudi, ki potrebujejo finančno pomoč. Zapoved muslimanom za plačilo zakata se nahaja v Koranu: »... in opravljajte molitev in izplačujte zakat.« (Koran, 2: 110)

Sredstva, ki se upoštevajo za zakat so denar, zlato, srebro, kmetijski izdelki, živina, rude, minerali, trgovsko blago ter objekti, tovarne in druge nepremičnine, ki so predmet finančnega poslovanja in dobička.

Zakat je dolžan plačati vsak polnoleten musliman, ki ima v lasti bogastvo in presega minimalno vrednost, tj. nisab. Pogoji za plačilo zakata so, da mora biti oseba muslimanske veroizpovedi, bogastvo je doseglo minimalno vrednost oz. nisab, lastnik bogastva je znan, bogastvo ima v celoti v lasti in v primeru smrti, se mora pred razdelitvijo bogastva med dediče najprej plačati zekat (Marifa Academy 2014).

5 SKLEP

Ekonomski sistem je pogosto definiran kot skupek vseh institucij, ki se ukvarja s proizvodnjo, razdelitvijo in porabo blaga in storitev. Predstavlja zakonske okvirje, znotraj katerih potekajo ekonomske aktivnosti. V vseh sistemih se obravnava ekonomski problem, kjer ga vsak sistem rešuje na svojevrsten način. Vsak sistem ima svoja lastna pravila, ki zadevajo proizvodnjo, distribucijo in menjavo. Najbolj razširjena sistema sta tržno gospodarstvo, kjer prevladuje kapitalizem in komandno gospodarstvo, kjer se je najbolj razširil socializem. V tržnem ekonomskem sistemu ima pomembno vlogo lastninska pravica in prosto določanje cen, medtem ko je v komandnem ekonomskem sistemu poudarek na državni ali družbeni lastnini in enakomernejši prerasdelitvi ustvarjenega bogastva. V današnjem svetu prevladujeta predvsem kapitalizem in mešana ekonomija, kar pomeni, da država v določenih primerih posega na trg z regulacijami, obdavčitvami, subvencijami ipd. Vsak ekonomski sistem sloni na določenem konceptu, po katerem ga oblikujejo, v islamskem sistemu ključno vlogo igra religija islam.

Islam je najmlajša monoteistična religija med Abrahamovskimi religijami. Najpomembnejši koncept islama je ravno monoteizem oz. tevhid. Islam ureja celotno področje muslimanov, od obredoslovja do ekonomije in politične ureditve.

Islamski ekonomski sistem se v veliki meri razlikuje od tržnega gospodarskega sistema. Je ekonomski sistem, kjer najpomembnejšo vlogo igra religija in od koder vsa pravila izhajajo iz Korana in Sune, glavna vira šeriatskega prava, ki regulirata celoten ekonomski in pravni sistem. V primeru, da določene zadeve ni mogoče najti v Koranu ali Suni, potem obstaja soglasje islamskih pravnikov in analogno sklepanje, ki jih oblikujejo islamski mezhebi oz. pravne šole. Celoten sistem in življenje muslimanov temelji na pokornosti Alahu in služenju njegovim zapovedim. Na tri glavna vprašanja, kaj proizvajati, za koga proizvajati, kako proizvajati odgovarja v skladu z islamskimi pravili. Gospodarski proces poteka skozi iste faze kot pri tržnem sistemu, le da so pri vsaki fazi določene omejitve, kot so v proizvodnji proizvodnje alkohola, svinjskega mesa, cigaret ipd. Menjava oz. trgovina je bila že v času preroka Mohameda pomembna ekonomska dejavnost, zato jo spodbujajo tudi v okviru islamskih pravil, kjer je prepovedano poslovanje z obrestmi, menjava prepovedanih izdelkov ipd. Distribucija se nanaša na pravično razdelitev med vsemi udeleženci procesa. Pri potrošnji je zapovedana umerjena uporaba dobrin in storitev ter prepovedana potrošnja tistih dobrin, ki spadajo v kategorijo haram izdelkov.

V islamu celotno lastništvo pripada Alahu, človek pa je predstavljen kot skrbnik za razpolaganje s stvarmi. Pomembno vlogo v islamski ekonomiji igra zakat oz. verski davek, ki znaša 2.5 % vrednosti celotnega premoženja in bi ga morali plačati vsi polnoletni muslimani. Namen je predvsem očistiti svoje premoženje pred Alahom in pomagati finančno šibkim osebam. Islamski ekonomski sistem bi lahko glede na svoje značilnosti umestili ravno med tržnim gospodarstvom in planskim gospodarstvom, saj vsebuje določene značilnosti obeh sistemov. Svoboda in enakost sta dve najpomembnejši osnovni vrednoti človeštva. Islamsko izročilo

spodbuja in vzdržuje obe, vendar v določenih omejitvah. V današnjem času islam povezujemo predvsem z negativnimi podobami, ki nas obdajajo v medijih, vendar je poleg tega opažen tudi velik interes za islam, v ekonomskem svetu predvsem za islamsko bančništvo, kar bi lahko omogočilo večje sodelovanje med vzhodom in zahodom.

LITERATURA

- Al-Balagh Foundation. 1995. *Economic Distribution in Islam*. Minneapolis: Ahlul Bayt Digital Islamic Library Project.
- Al-Tirmidhi, Abu'Isa in Sunan Al-Tirmidhi. 1975. *Mawsu'ah al-Hadith al-Sharif*. Saudi Arabia: Dar al-Salam.
- Bembič, Branko. 2012. *Kapitalizem v prehodih: politična in ekonomska zgodovina Zahoda po drugi svetovni vojni*. Ljubljana: Sophia.
- Chapra, Muhammad Umer. 1996. *What is Islamic economics?* Jeddah: Islamic Development Bank, Islamic Research and Training Institute.
- El-Kattan, Menna. 1998. *Islamsko znanje*. Sarajevo: Visoki saudijski komitet za pomoč Bosni i Hercegovini.
- El-Gamal, Mahmoud A. 2006. *Islamic Finance: Law, Economics, and Practice*. Cambridge: Cambridge University Press.
- El-Mubarekfuri, Safijurrahman. 1998. *Zapečaćeni dženetski napitak*. Sarajevo: Visoki saudijski komitet za pomoč Bosni i Hercegovini.
- Glas, Miroslav. 1992. *Ekonomija*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Gregory, Paul in Robert Stuart. 2013. *The Global Economy and its Economic Systems*. Nashville, TN: South-Western College Pub.
- Ibrahim, Ali Ibrahim, Ibrahim Ali Ibrahim Abu-Harb. 1997. *A brief illustrated guide to understanding Islam*. Houston: Darussalam.
- Jasin, Muhammad Nu'aym. 1998. *Iman: temelji-suština-negacija*. Sarajevo: Visoki saudijski komitet za pomoč Bosni i Hercegovini.
- Khan, Muhammad Akram. 1994. *Introduction to Islamic Economics*. Islamabad: The international institute of islamic thought and institue of policy studies.
- Lindbeck, Assar. 1977. *The Political Economy of the New Left: An Outsider's View*. New York: Harper & Row.
- Majaron, Erik. prevod. 2004. *Koran*. Tržič: Učila International.
- Mallard, Graham in Stephen Glaister. 2008. *Transport economics: Theory, application and policy*. New York: Palgrave Macmillan.
- Marifa Academy. 2014. *Islamic Banking & Finance: Principles and Practices*. Telangana: Marifa Academy.
- McCrudden, Jim. 2008. *Islam FAQ*. Bloomington: Xilbris.
- Mirakhor, Abbas, in Hossein Askari. 2017. *The Rules Governing an Islamic Economy. In Ideal Islamic Economy*. New York: Palgrave Macmillan.
- Muhammad, Abdul Husain. 1995. *Economic System in Islam Compared with Capitalism and Socialism*. Tehran: World Organization for Islamic Services.
- Nabhani, Taqi al-Din. 2000. *The economic system of Islam*. London: Al-Khilafah Publications.
- Nasr, Seyyed Hossein. 2007. *Islam: religija, zgodovina in civilizacija*. Maribor: Litera.

- Orr, Tamra. 2011. *Understanding Economic Systems*. New York: The Rosen Publishing Group.
- Parkin, Michael. 1990. *Economics*. Boston: Addison-Wesley Publishing Company.
- Pettinger, Tejvan. 2017. *Diagrams for Supply and Demand*.
<https://www.economicshelp.org/blog/1811/markets/diagrams-for-supply-and-demand/>
 (3. 9. 2017).
- Qureshi, Nabeel. 2016. *Razumeti islam in džihad*. Ljubljana: Družina.
- Rossanvallon, Pierre. 1998. *Ekonomski liberalizem: zgodovina ideje o trgu*. Ljubljana: SH-Zavod za založniško dejavnost.
- Rosser, Marina V., Barkley J. Rosser in Kramer L. Kirby. 1999. The new traditional economy: A new perspective for comparative economics? *International Journal of Social Economics* 26 (6): 763–778.
- Samuelson, Anthony P. in William D. Nordhaus. 2002. *Ekonomija*. Ljubljana: GV Založba.
- Sells, Michael A. 1999. *Approaching the Qur'an: The Early Revelations*. Ashland, OR: White Cloud Press.
- Subandi, S. Muhammad. 2011. Developing Islamic economic production. *Science Technology and Development* 31 (4): 348–358.
- Šterbenc, Primož. 2005. *Šiiti: geneza, doktrina in zgodovina odnosov s Suniti*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Usmani, M. I. A. in Z. Zubairi. 2002. *Islamic Banking*. Karachi: Darul-Ishaat Urdu Bazar.
- Zaman, S. M. Hasanuz. 1970. *Trade in Islam: principles and practices*. Karachi: Umma Publishing House.

PRAVNI VIRI

- Stvarnopravni zakonik (SPZ). 2002. *Uradni list RS*, št. 87/2002.